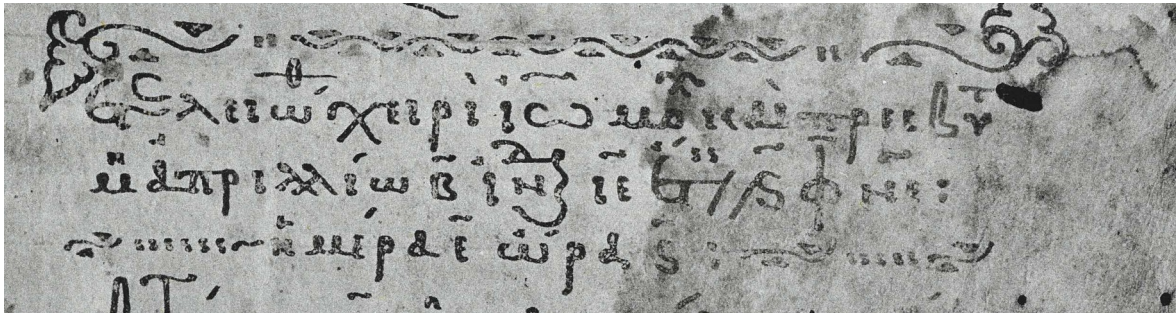

იოანე პრესვიტერის სახელდების დოკუმენტური დამოწმებები

X-XI საუკუნეების ბერძნული საბუთებისა და ხელნაწერთა წყაროთმცოდნეობითი და
ტექსტოლოგიური გამოკვლევა

გიორგი ქავთარაძე

ისტორიის დოქტორი

1047 წლის კოლოფონის დეტალი • დიდი ლავრა Γ19 (259), Lake III, ტაბ. 180

პირველი ქართული გამოცემა
თბილისი 2026

გამოცემის მონაცემები და სარჩევი

© 2026 გიორგი ქავთარაძე. საავტორო ტექსტი, თარგმანები და კომენტარები.

გამომცემელი: Kavtaradze Historical Research & Licensing. პირველი ციფრული გამოცემა. ენა: ქართული.
ფორმატი: PDF. გამოქვეყნების თარიღი: 31 ოქტომბერი 2026.

ფაქსიმილურების წარმომავლობა და შესაბამისი უფლებრივი მითითებები მოცემულია წარწერებში,
ბიბლიოგრაფიასა და წყაროთა რეესტრში. საავტორო მითითება არ ვრცელდება მესამე პირთა მასალაზე.

kavtaresearch@gmail.com | ORCID 0000-0003-4907-1021

ციტირების რეკომენდებული ფორმა

ქავთარაძე, გიორგი. იოანე პრესვიტერის სახელდების დოკუმენტური დამოწმებები. თბილისი: Kavtaradze Historical Research & Licensing, 2026.

სარჩევი

კვლევის საგანი და მეთოდი 3–4

კორპუსის რეესტრი და ქრონოლოგია 5–6

რვა დოსიე და ხუთი ტაბულა 7–21

ტექსტოლოგიური შედარება 22

დასკვნა 23

დედნების შემდგომი შემოწმება 24

წყაროები და ბიბლიოგრაფია 25–26

ციფრული მისამართები და წარმომავლობა 27

აბრევიატურები: BnF — საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა; PmbZ — შუაბიზანტიური პერიოდის
პროსოპოგრაფია; DBBE — ბიზანტიურ წიგნთა ეპიგრაფების მონაცემთა ბაზა; BAdW — ბავარიის
მეცნიერებათა აკადემია.

ანოტაცია და ძირითადი შედეგები

კვლევის საგანი

ნაშრომი აერთიანებს მიმდინარე კვლევაში გამოვლენილ რვა დოსიეს, რომლებშიც პიროვნული სახელი იოანე ბერძნულ საეკლესიო წოდებას — პრესვიტერს — უკავშირდება. მასალა მოიცავს 954–1066 წლებით დათარიღებულ კოლოფონებს, ათონურ აქტებსა და ხელმოწერებს. ცალკე განიხილება 984 და 985 წლების საბუთები, რათა ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს იოანე იბერი, იოანე-თორნიკე და სხვა თანამოსახელე ბერები.

ძირითადი შედეგი

იოანეს სახელისა და პრესვიტერის წოდების შეერთება ისტორიულ დოკუმენტურ ტრადიციაში ნამდვილად დასტურდება. ამასთან, თითოეული დამოწმება ცალ-ცალკე საჭიროებს პირის, დათარიღების, ტექსტის გადაცემისა და ჩანაწერის ფუნქციის დადგენას. სახელისა და წოდების დამთხვევა თავისთავად ვერ ამტკიცებს არც ორი პირის იგივეობას და არც მათ კავშირს პრესვიტერ იოანეს მეფე-მღვდლის ლეგენდასთან.

დოკუმენტური საფუძველი

დანართებში წარმოდგენილია ხუთი წყაროს ფოტოფაქსიმილე: Paris gr. 668-ის კოლოფონი და აღდგენის მინაწერი; 984 და 1015 წლების ივირონის აქტები; ლავრის Γ19 (259)-ის 1047 წლის კოლოფონი; Paris gr. 289-ის 1066 წლის კოლოფონი. ბერძნულ ამონარიდებს ახლავს ქართული თარგმანი და კრიტიკული კომენტარი.

სხვა აქტების ფორმულები მოტანილია კრიტიკული გამოცემების მითითებითა და PmbZ-ის ციტატებით. შესაბამისი ხელმოწერების ფოტოები ამ კვლევაში არ არის შემოწმებული. ნაშრომი მოიცავს შერჩეულ რვა დოსიეს და არ წარმოადგენს ყველა ხელმოწერის ახალ პალეოგრაფიულ გამოცემას.

კვლევის ფარგლები და მეთოდი

კვლევის კორპუსს შეადგენს რვა დოსიე. იგი არ მოიცავს ყველა ეპოქისა და რეგიონის ყველა თანამოსახელე სასულიერო პირს. რვა დოსიე არც რვა უპირობოდ განსხვავებულ ბიოგრაფიას ნიშნავს: მოკლე ჩანაწერების ავტორთა იგივეობა ან განსხვავებულობა დამატებითი ნიშნების გარეშე ყოველთვის ვერ დგინდება.

სამი სხვადასხვა საკითხი

წყაროს შესწავლა იწყება კითხვით, რას ვკითხულობთ: იოანეს სახელს, პრესვიტერის წოდებას, მონასტრის დასახელებას თუ პირის კავშირს სხვა ადამიანთან. მეორე საკითხია, რა სახით მოაღწია ტექსტმა ჩვენამდე: ავტოგრაფით, ასლით, მოგვიანებით გადაწერილი კოლოფონით თუ თანამედროვე გამოცემით. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება დაისვას მესამე კითხვა — ვისი ბიოგრაფიის ნაწილია ეს ჩანაწერი.

დონე	რას ნიშნავს ამ ნაშრომში
ფოტო + გამოცემა	ფაქსიმილზე მოპოვებულია და შესაბამის ტექსტთან შედარებულია. სუსტად ხილული ასოები გამოცემაზე დაყრდნობით იკითხება; ეს მითითებულია.
გამოცემის ციტირება	ბერძნული ფორმულა ხელმისაწვდომია PmbZ-ში, რომელიც უთითებს კრიტიკულ გამოცემას, გვერდსა და სტრიქონს. თავად აქტის ფოტო აქ არ შემოწმებულია.
საკონტროლო საბუთი	წყარო გვჭირდება თანამოსახელეთა გასამიჯნად; მასში განხილულ იოანეს პრესვიტერის წოდება შეიძლება საერთოდ არ ჰქონდეს.

ტრანსკრიფციის წესი

ფრჩხილები ( ) აღნიშნავს გამოცემაში გახსნილ შემოკლებას; კვადრატული ფრჩხილები [ ] — მის მიერ აღდგენილ ასოს; [...] — ჩვენს მიერ გამოტოვებულ მონაკვეთს.

ნორმალიზებულ ტექსტში გამართულია მახვილები, სიტყვათა დაყოფა და საჭიროებისას მართლწერა; ასეთი ტექსტი დედნის ზუსტ გრაფიკულ ასლად არ არის წარმოდგენილი.

აქ შეტანილი სრული ფორმულები უმეტესად გამოცემისეული გაფართოებული წაკითხვებია. ფოტოს დამოუკიდებელი დაკვირვებები მათგან ცალკეა ჩამოყალიბებული. ორიგინალის ადგილზე დათვალიერება, მელნის ანალიზი, პერგამენტის ექსპერტიზა და მულტისპექტრული გადაღება არ ჩატარებულა.

სურათებში ასოები არ არის გენერირებული ან აღდგენილი. გამოყენებულია გამოცემული ფოტოების უცვლელი ფრაგმენტები და გვერდების ამონაჭრები. მათი გადიდება დაკარგულ ინფორმაციას ვერ ჩაანაცვლებს.

კორპუსის საერთო რეესტრი

დოსიე	თარიღი და პირი	წყარო	შემოწმების საფუძველი
J01	954 • გადამწერი იოანე	Paris gr. 668; Lake IV, №139	ფოტო + გამოცემა; კოლოფონი XII ს-შია გადაწერილი
J02	972 • ტრაგოსის ხელმომწერი	Prôtaton №7, სტრ. 164	PmbZ 23110-ის მიერ ციტირებული გამოცემა
J03	985-998 • ქსეროკასტრონის ილუმენი	Iviron №7; Lavra №9, 12; Vatopédi №2	PmbZ 23158; პრესვიტერი — 991 წლის ფორმულაში
J04	1010 • იერისოსის მოწმე	Iviron №16, სტრ. 56	PmbZ 23353-ის მიერ ციტირებული გამოცემა
J05	1012 • ექვთიმეს მოწაფე	Lavra №17, სტრ. 46; შდრ. Iviron №17	PmbZ 23354; ორი აქტის ნომრები არ უნდა აირიოს
J06	1015 / 1020 • არქისტრატეგოსის ილუმენი, გრამატიკოსი	Iviron №21 და №24	1015-ის ფოტო + გამოცემა; 1020-ის წოდება PmbZ 23356-ით
J07	1047 • ლავრის ხელნაწერის გადამწერი	Lavra Γ19 (259); Lake III, №104	ფოტო + გამოცემა
J08	1066 • პარიზული ლექციონარის გადამწერი	Paris gr. 289, ფ. 159v; Lake IV, №173	ფოტო + გამოცემა

კორპუსი აერთიანებს როგორც ხელნაწერთა კოლოფონებს, ისე იურიდიულ აქტებს. კოლოფონში „ხელით იოანე პრესვიტერისა“ გადამწერის თვითდასახელებაა; აქტში იგივე სახელი შეიძლება მოწმეს, გამომცემელს ან საბუთის დამწერს ეკუთვნოდეს. ფუნქციის გაუთვალისწინებლად ამ ცნობების გაერთიანება შეცდომას წარმოშობს.

საკონტროლო ჯგუფი: იოანე იბერი, ივირონის დამფუძნებელი (PmbZ 22942); იოანე-თორნიკე (22926); 984 წლის საბუთის დამწერი იოანე კალიგრაფი (23154). ამ პირთა ჩართვა არ ნიშნავს, რომ განხილულ საბუთებში მათ პრესვიტერის წოდება უდასტურდებათ.

წოდება სახელი და დრო

რას ნიშნავს *πρεσβύτερος*

ამ კორპუსის ათონურ და გადამწერულ ფორმულებში *πρεσβύτερος* სამღვდელო ხარისხს აღნიშნავს. *μισαχός* ბერს ნიშნავს, *ἡγούμενος* ან *καθηγούμενος* — მონასტრის წინამძღვარს. ერთი პირი შეიძლება ერთდროულად სამივე სტატუსს ატარებდეს, მაგრამ ერთ-ერთი წოდების არსებობა დანარჩენების ავტომატურ დამოწმებად ვერ ჩაითვლება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განსხვავება „ბერსა“ და „მღვდელმონაზონს“ შორის.

ბერძნული ფორმულა	ქართული მნიშვნელობა	კვლევითი შენიშვნა
Ἰωάννης πρεσβύτερος	იოანე, პრესვიტერი / მღვდელი	სახელი და საეკლესიო ხარისხი
Ἰωάννης μισαχός	იოანე, ბერი	მღვდლობა ამ ფორმულით არ მტკიცდება
μισαχός καὶ πρεσβύτερος	ბერი და პრესვიტერი	ორივე სტატუსი პირდაპირ არის გამოთქმული
ἡγούμενος τοῦ Προκάστρου	ქსეროკასტრონის ილუმენი	მონასტერი პირის იდენტიფიკაციის დამატებითი ნიშანია
τοῦ γραμματικοῦ	გრამატიკოსისა / მწიგნობრისა	ფუნქციური სახელდება; გვარად მიჩნევა დასაბუთებას მოითხოვს

დათარიღების საკონტროლო წესი

ბიზანტიური სამყაროს შექმნის წლით დათარიღებისას წლის დასაწყისი 1 სექტემბერია. ამიტომ იანვარ–აგვისტოს თარიღისთვის ჩვეულებრივ გამოაკლდება 5508, სექტემბერ–დეკემბრისთვის — 5509. ინდიქტიონი თხუთმეტწლიანი ციკლის წელია; მარტო იგი აბსოლუტურ თარიღს ვერ გვაძლევს.

წყაროს წელი / თვე	გადაყვანა	შედეგი
6463 / ოქტომბერი	6463 – 5509	954; ინდიქტიონი 13
6555 / აპრილი	6555 – 5508	1047; ინდიქტიონი 15
6574 / ივლისი	6574 – 5508	1066; ინდიქტიონი 4
6650 / თვე უცნობია	სექტემბერი–აგვისტოს სრული წელი	1141/1142; ინდიქტიონი 5

დღისა და თვის თარიღები მოცემულია წყაროების ისტორიული, იულიუსის კალენდრით; ისინი აქ პროლეგსურ გრიგორიანულ თარიღებად არ არის გადაყვანილი.

J01 954 წლის გადამწერი იოანე

ხელნაწერი შეიცავს იოანე ოქროპირის მათეს სახარების ჰომილიებს. Lake-ის აღწერით, ტექსტის ბოლო ორი ფურცელი აღმდგენლის ხელითაა შესრულებული: მან ძველი კოლოფონი გადაიწერა და საკუთარი აღდგენის მინაწერიც დაურთო. ამიტომ 954 წლის ცნობა ადრეული იოანეს შესახებ გვამცნობს, მაგრამ შემორჩენილი კოლოფონი მისი საკუთარი ხელწერის ნიმუში არ არის. [1, №139; 2]

კოლოფონის ნორმალიზებული წაკითხვა

Ἐπληρώθη τὸν θῆῤῥ ἡ ἱερὰ ἀντὶ βίβλος μὴν Ὀκτωβρίᾳ κζ', ἰνδικτιῶνος ιγ', ἔτους κόσμου ,ζςξγ', γραφεῖσα διὰ χειρὸς Ἰωάννου ἐλαχίστου πρεσβυτέρου.

„ღვთის შეწევნით დასრულდა ეს წმინდა წიგნი ოქტომბრის 27-ს, მეცამეტე ინდიქტიონს, სამყაროს [შექმნიდან] 6463 წელს, დაწერილი ხელით იოანესი, უმდაბლესი პრესვიტერისა.“

სრული წაკითხვა ეფუძნება Lake IV-სა და PmbZ-ს; ეს ახალი დიპლომატიკური გამოცემა არ არის. PmbZ-ის ციტატაში წოდების ფორმა πρεσβύτερου, ხოლო Lake-ის ნაბეჭდ ტექსტში — πρεσβυτέρου. ზემოთ მიღებულია ნორმალიზებული ფორმა. ფოტოზე სწორედ ამ სიტყვის ნაწილი ფერმკრთალია და ო-ს საკითხი ამ ასლით საბოლოოდ ვერ წყდება.

ფაქსიმილის დაკვირვება

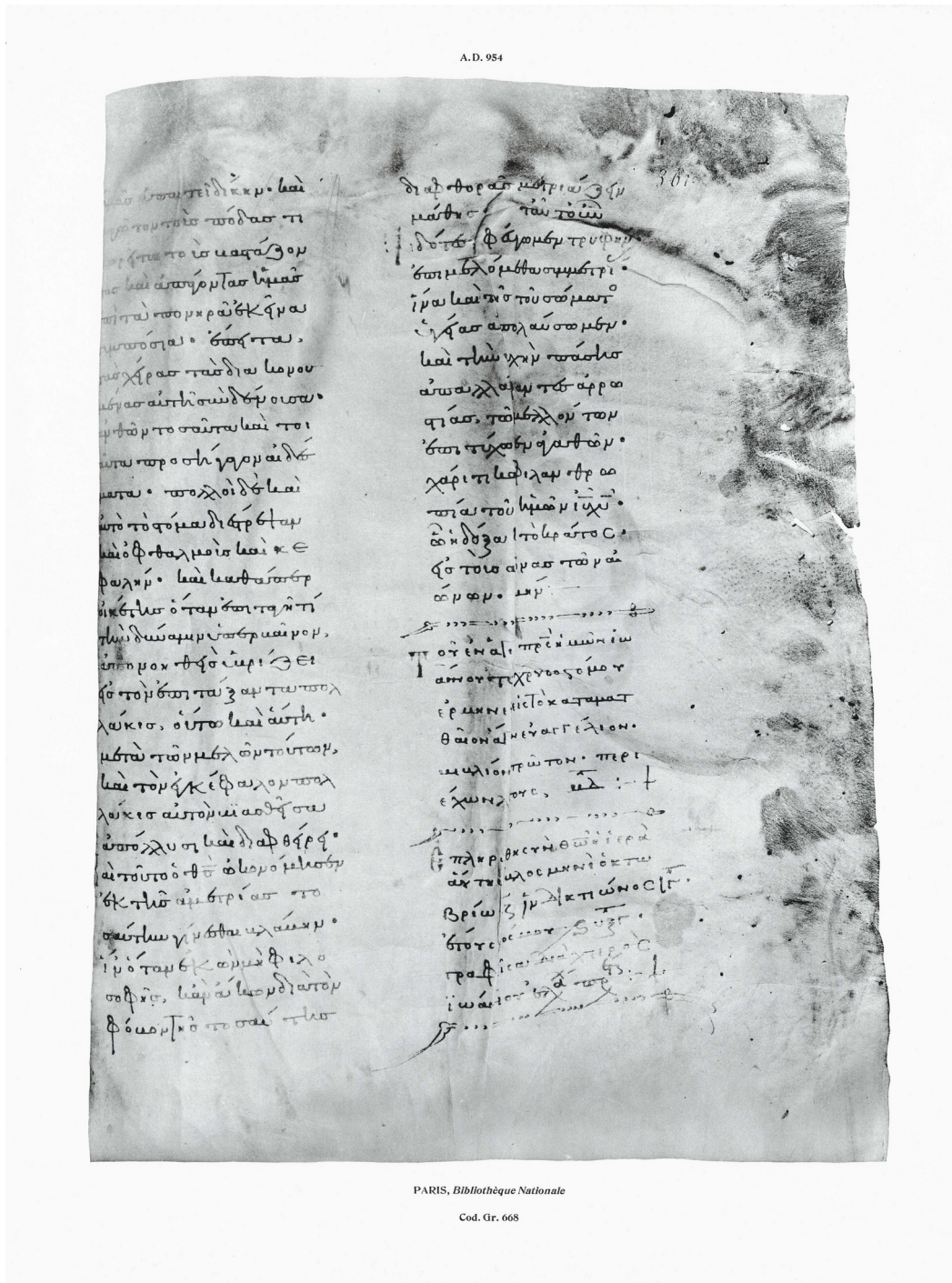
ტაბულა 237-ზე ტექსტის ბოლო, სათაური და კოლოფონი ერთ გვერდზეა მოქცეული. დასრულების მინაწერი ქვედა მარჯვენა სვეტში მდებარეობს. დასაწყისი და იოანეს სახელის ნაწილი ჩანს, მაგრამ თარიღისა და წოდების მონაკვეთი დაზიანებული და გაცვეთილია. ჩანაწერის მდებარეობა გამოცემის აღწერას შეესაბამება; ასოთა სრული აღდგენა მხოლოდ ამ ფოტოდან შეუძლებელია.

წყაროთმცოდნეობითი შეფასება

ცნობა იოანე პრესვიტერის შესახებ დოკუმენტურია, თუმცა გადაცემულია მოგვიანო გადამწერის მეშვეობით. აქ უნდა გაიმიჯნოს პირველადი კოლოფონის შინაარსობრივი თარიღი — 954 წელი — და მისი შემორჩენილი მატერიალური მოწმე. „954 წლის იოანეს ავტოგრაფი“ ამ ფაქსიმილის სწორი აღწერა არ იქნებოდა.

მისამართი: Lake IV (1935), გვ. 10, №139, ტაბ. 236–238; PmbZ 23085; Omont (1891), გვ. 1, ტაბ. V-ის აღწერა: ფ. 361-ის მეორე სვეტი, ხოლო აღდგენის ცნობა — იმავე ფურცლის verso მხარე. ამ აღწერით ძველი კოლოფონის ასლი ფ. 361r-ზეა. [1–3; 22]

ტაბულა I 954 წლის ცნობის მატარებელი გვერდი

BnF, grec 668. Lake IV, ტაბ. 237. ქვედა მარჯვენა სვეტში — ძველი კოლოფონის მოგვიანებით გადაწერილი ტექსტი. წყარო: Pyle-ის ციფრული ასლი. ფოტოს შინაარსი უცვლელია.

შემორჩენილი ასლის თარიღი და 954 წლის დასრულების ცნობა ერთი და იგივე არ არის. ამ განსხვავებას განსაზღვრავს აღმდგენლის ჩანაწერი, რომელიც მომდევნო გვერდზეა განხილული.